

Kolozsvár) és a Siebenbürgischer Karpathen Verein (székhely: Nagyszeben) működése is azt mutatta, hogy Erdély rossz közlekedési viszonyai, igen mostoha elszállásolási lehetőségei századunk elején sem tették lehetővé a komolyabb idegenforgalmat. Különösen nem láttak módot arra, hogy Erdélyt a nemzetközi turistaforgalomba számottevő mértékben bekapcsolják.²⁸²

Összességében tehát az általános fejletlenség nagyban gátolta ezen országrész kincstári erdőinek üdülési, pihenési hasznosítását, ugyanakkor a fejlődést jelentő gyárak, üzemek természetpusztításai óvatosságra intettek. A kincstári erdészek szeme előtt a Magas-Tátrában megvalósított, szintén erdészeti közreműködéssel kiépült üdülőközpont lebegett, de a magurai telep látogatottsága minden fejlesztési elképzelést lehűtött. A természetvédelem szempontjából becses értékek összeírásával és azok megóvására tett kezdeti törekvésekkel viszont az erdélyi államerdészet együtt haladt a példának tekintett felvidéki erdészeti egységekkel.

2.10 MUNKÁS- ÉS SZOLGÁLATI VISZONYOK

2.10.1 Munkásviszonyok

A kincstári erdőmunkások helyzete a dualizmuskori magyar erdőgazdálkodás egyik alapvető problémáját jelentette. Vizsgálódásaink során láttuk, hogy az értékesítés, az esetleges állami beruházások, illetve magának a házilagos erdőkezelésnek a megvalósítása nagyban függött az adott terület munkásviszonyaitól. A kiegyezés után kiépülő, a bányászattól független kincstári erdőgazdálkodás ráadásul éppen a munkásokkal kapcsolatban örökölt olyan kötöttségeket, amelyek feloldása vagy a kor követelményeihez való igazítása időről időre gondot okozott.

A kincstári állandó, ún. *szegődött munkások* foglalkoztatása legelőször Máramarosban kezdődött. A lucfenyvesek nagyobb arányú kihasználásának kezdetekor, a XVIII. század utolsó évtizedeiben az erdei munkában járatos munkaerő biztosítására Felső-Ausztriából és a Szepességből munkáscsaládokat telepítettek be. A családok férfi tagjait állandó erdőmunkásokként, a munkák közvetlen vezetőiként alkalmazták. A megállapított szegődésen és napszámberén kívül a munkások és családtagjaik számára különféle kedvezményeket biztosítottak, amelyet „Dienstverfassung”-ban rögzítettek.²⁸³

Egy újabb, az 1855. évi pénzügyminiszteri szabályozás is a „Dienstverfassung” alapján állt, és a következő, lényegében századunkig érvényes kétoldali kötelezettségeket tartalmazza:²⁸⁴ A férfiak szegődött munkásokként, általában munkavezetői beosztásban kötelesek dolgozni, amelyért napibéren kívül gabona- és sóilletményt, 500 négyszögöl (0,18 ha) házhelyet, a házépítéshez fát és 56 kg vasat kapnak. Ezen kívül kapnak még a marhatartásra 3 kh (1,73 ha) kaszálót és elegendő legelőt, 3,36 kg marhasót és ingyen tüzfát.

A gazdasági lehetőségeken kívül megfelelő szociális ellátásokról is gondoskodtak. Így a munkást és családtagjait ingyenes orvosi ellátás (beleértve a bábaasszonyt is) tanítás és természetesen egyházi szolgálat illette. Nyugdíjat kaptak, haláluk esetén pedig az özvegy és az árvák özvegyi nyugdíjban, illetve árvaellátásban (élelmezési segélyben) részesültek.

A *kincstári munkástelepek* vagy önálló községek alkottak (Aknasugatag, Rónaszék), vagy egy-egy községen külön telepet jelentettek (Felsővisó). Ezeket a munkástelepek jogi tekintetben évtizedekig együtt kezelték, hiszen a bányamunkások és az erdőmunkások egyaránt a pénzügyminisztérium alá tartoztak. Amikor a kincstári erdők átkerültek a földművelésügyhöz, a munkástelepeken is megosztottak, és 1889-ben a pénzügyminiszter törvényben akarta rendezni mindkét tárcához tartozó telepek ügyét.

A tervezet szerint a munkástelepek lakói a háztelkek, házak tulajdonosai a házosztályadó hatszorosáért az ingatlan tulajdonosaivá válnak. Legelő- és kaszálóilletőségért 1–1 kh-at válthatnának – a földadó százszorosáért. Elvesztenék az ingyenes gyógykezelést, a nyugdíjat, az árva- és özvegyi ellátást. Ennek fejében azonban magasabb napibért kapnának, mert addig a kincstári munkások – képzettségük, szakértelmük ellenére is – általában alacsonyabb napibért kaptak, mint a környék egyéb munkásai. A fenti kedvezményeket ugyanis beleszámították a munkabérbe.

Ez a törvénytervezet soha nem került elfogadásra, de jelzi, hogy az állam milyen irányba kívánt lépni. A tervezetet az erdészeti egységek hevesen ellenezték, mert „a kincstár elvesztené az erdei munkák minden neménél igen előnyösen alkalmazható jelenlegi szegődött munkások felet a rendelkezési jogot, ami az itteni munkásviszonyok között sok esetben az erdei üzemre igen zavarólag hatna, ebből

következik, hogy a jelenlegi munkásviszony megszüntetése sem a kincstárnak, sem pedig a munkásoknak érdekében nem állana.”

A munkástelepek jogi helyzetének rendezetlen volta századunkban is gondot okozott. A házhelyek telekkönyvezése ügyében például 1901-ben a kincstári jogügyi igazgatóság foglalt állást. A máramarosszigeti erdőigazgatóság ugyanis korábban azt javasolta, hogy a kincstár ne telekkönyveztesse a nevére a háztelkeket. Az ugyanis a munkások körében óriási felháborodást okozna, mert kizárná a korábban már elismert öröklést. A jogügyi igazgatóság viszont amellet foglalt állást, hogy a szegődött munkás csak bérlő a telket, annak a tulajdonosa a kincstár. A telekbérlő pedig csak addig tart, amíg a család valamelyik tagja a kincstárnál dolgozik. Ha kell – vélték a jogászok –, akár erőszakkal (a „Dienstverfassung”-ban nyújtott kedvezmények megvonásával) is végre kell hajtani a javasolt telekkönyvezést. Ismereteink szerint azonban Máramarosban ekkor sem rendezték a munkástelepek ügyét, mert a problémára 1917-ben újra visszatértek.²⁸⁵

A kincstári állandó munkások bonyolult járadéka, a munkástelepekkel kapcsolatos gondok még az 1870-es, 1880-as években arra indították az erdészek egy részét, hogy javasolják: az államerdészet ne alkalmazzon állandó munkásokat. A többi, nem állandó munkás összefogásához, felügyeléshez és tanításához viszont mégis szükség volt a szegődött munkásokra.²⁸⁶ Sőt, századunkban az időszakos munkásokra is igyekeztek a korábban csak állandó munkásokra vonatkozó kedvezményeket kiterjeszteni. Így befizették utánuk a munkás- és balesetbiztosítást, rendszeressé tették a korábban csak a szegődött munkásokat megillető bérleti, legeltetési kedvezményeket stb. Ez a törekvés azonban nem Máramarosra, hanem például a nagybányai főerdőhivatalra volt jellemző.²⁸⁷ Az orsovai erdőhivatal pedig 1918-ban újra „családi munkásházak” építését, munkástelepek kialakítását szorgalmazta. Úgy gondolta, hogy ezzel „a kincstár mindenek előtt munkástörzsek nevelése által nemcsak állandó munkae-rőt biztosíthat magának, hanem a közcélú berendezések oly nevelő hatással is lesznek a munkásokra, hogy műveltebb s kellő gyakorlat-tal bíró erdőmunkások, munkavezetők fognak neveltetni, akik útján a környékbeli lakosság az erdei üzemhez megfelelő jártasságot sajátítson el, ami azután a kincstári erdőgazdaságra kedvező kihatású lesz.”²⁸⁸

A munkaerő biztosítását tehát mégsem lehet megoldani állandó, a munkabéren kívüli juttatásokkal is lekötött munkások nélkül? A *nem szegődött, időszaki munkaerő helyzetének áttekintésével* talán közelebb kerülünk a kérdés megválaszolásához.

Az óriási fakitermelések, erdei szállítások szempontjából Máramaros munkaerőhelyzetét legelőször, 1870-ben DIVALD Adolf tekintette át.²⁸⁹ DIVALD úgy vélekedett, hogy Máramarosban mindenképpen vállalkozók útján kell a munkásokat szegődtetni. Ezzel egyrészt az erdész adminisztratív teendőinek csökkenését, másrészt az általános életviszonyok jobbulását kívánta elérni. Abból indult ki, hogy bármilyen jó kereseti viszonyokat is biztosított a kincstár már évtizedek óta Máramaros ruszin és román népének, az a legnagyobb nyomorban él. Ha a munkás egy nap alatt megkeresi az egész hétre való málé és pálinka árát – vélekedett DIVALD –, akkor az csak egy napot dolgozik. Így nagyobb munkára csak akkor lehet számítani, ha gyenge volt a tengeritermés, akkor ugyanis az drága, tehát több napot is kell érte dolgozni. Nincsen azonban mindig gyenge termés, így a kincstárnak más módon kell a munkásokra hatnia.

DIVALD úgy gondolta, hogy a vállalkozók majd munkára tudják a máramarosiakat ösztökélni. Ráadásul elítélte azokat a nézeteket, amely alapján a zsidókat nem lehet ezekbe a „munkásközvetítésekbe” bevonni. Kizárásuk „a mai kor uralkodó eszméivel és a polgárok egyenjogúságával össze nem egyeztethető” – vélte. Itt azonban nem csak emberbaráti megfontolásokkal élt. Abból indult ki, hogy a zsidó vállalkozók csak annyi keresetet fognak juttatni a népnek, amely folytonos munkavégzésre kényszeríti őket, „így a birtokos lassanként állandó és biztos munkaerőhöz jutna, a nép pedig a tartós munkát megszokná”. Idővel pedig a papok és a tanítók rádöbbenének a ruszin és román népet is – gondolta DIVALD –, hogy ne hagyják magukat a vállalkozó által teljesen tönkre tenni, hanem a maguk hasznára dolgozzanak. Példaként máramarosi németeket és magyarokat említette, ahol a települések, a házak belseje egy egészen más világot mutat.

DIVALD elgondolásának érvényt is szerzett. Elrendelték, hogy Máramarosban az erdei munkát lehetőleg vállalkozókkal végeztessék, „kikre nézve a vallás kérdés tárgyát egy esetben sem képezheti.”

DIVALD intézkedését a következő évtizedekben mégis felül kellett vizsgálni. Máramaros legendás hírű erdőigazgatója, BIKKAL Nándor az 1880-as években csak azokat fogadta el munkásközvetítőkné, akik maguk is fizikai munkát végeztek.²⁹⁰ Igaz, ezt az elkövetkező évtizedekben nem sikerült következetesen alkalmazni, de bizonyos eredményeket azért értek el.

További eredmények reményében alkották meg „*az erdő-munkásokról*” szóló 1900. évi XXVIII. tc.-et. A törvény 17. §-a ugyanis kimondta: „A munkások munkabért szeszesitalokkal vagy árucikkkel egészben vagy részben megváltani, abból bárki követelésének fedezésére bármit levonni, a munkásokat arra kötelezni, hogy élelmi, élvezeti, ruházati cikkeiket a munkaadónál vagy az általa kijelölt egyénnél vásárolják, valamint a munkásoknak adott előleg, kölcsön vagy szállítási költség után kamatot szedni vagy ezek értékéről váltót venni – tilos.” A törvény rendelkezéseinek máramarosi érvényesítéséről DIVALD Béla 1902-ben írt, és általában hibáztatta a kormányt a tehetetlenségéért.²⁹¹ Ugyancsak a kormány felelősségére mutatott rá a vármegye közigazgatási bizottsága is 1905-ben. Többek között kérték a denaturált szesz árusításának beszüntetését, mert azt a Máramaros lakói itták.²⁹² Mondanunk sem kell, hogy a DIVALD Adolf által elképzelt szellemi felemelkedés, iskolázottság sem következett be századunkra, úgyhogy Máramaros általános viszonyai tényleg komoly aggodalomra adtak okot. Mekkora volt ebben a megye legnagyobb birtokosának, az erdőkincstárnak a felelőssége?

Bár a megye legjobb módú községei a kincstári erdőbirtokon voltak, a kincstár egyre kisebb hatással lehetett azok fejlődésére.²⁹³ Itt újra utalnunk kell a fakereskedelemmel kapcsolatban már megvizsgált körülményekre, BÍRÓ Zoltán érveire. A helyi lakosság nem elegendő számban vállalt állandó munkát a kincstárnál. A mozgékonyabb, kalandvágyóbb réteg pedig engedett a távoli vidékekről jött munkástoborzók csábításának: az ország más részére ment dolgozni, netalán kivándorolt.

A XX. században a *munkásokkal való bánásmódra* is nagyobb figyelmet fordítottak. A Máramarossal határos *nagybányai főerdőhivatal* 1914. évi erdőtisztí értekezletén rögzítették: „az altiszti személyzet mindig kioktatandó a feltétlenül szigorú és a kincstár érdekeit minden körülmények között szem előtt tartó, törvényszerű, de amellet

igazságos és kellően tapintatos elbánásra.”²⁹⁴ A nagybányai főerdőhivatal munkásviszonyai annyiban hasonlítottak a máramarosira, hogy itt is az egykori bányászokkal együtt fejlődött ki az állandó erdei munkás réteg. Mivel itt kisebb fakitermelési feladatok voltak, a munkaerő biztosítása is kisebb gondot okozott.

A *kolozsvári erdőigazgatóság*hoz tartozó görgényi uradalom Feketeerdőből hozott német családjairól már szoltunk. Az óriástutajozás meghonosítására 1870–71-ben 200 család érkezett,²⁹⁵ akik kezdetben a szűkebb értelemben vett tutajozáson kívül más feladatokat is elvégeztek. Így ők készítették el a patakmeder berendezését, sőt a fakitermelést is végezték. Útmutatásunk alapján azután a helybeli lakosság is megtanulta a tutajozással és fakitermeléssel kapcsolatos fogásokat. Előbb csak a kiszolgáló munkákat (patakmeder-tisztítás, gúzs-készítés stb.), majd magát a tutajok összeállítását és leúsztatását is a görgényiek végezték. 1885-ben már csak hat német munkás dolgozott Görgényben.

A tűzifa kitermelésére az 1880-as években Galíciában hoztak ukrán munkásokat, akik egész nyáron – a legkezdetlegesebb viszonyok között – az erdőben laktak. A helybeliek ugyanis idegenkedtek a fűrész használatától, pedig a tűzifa darabolását azzal lehetett gyorsan és kevés forgáccsal elvégezni. A görgényiek viszont ügyesek voltak a csúsztatásban és a parti munkákban. „Az idevaló oláh munkás – írja PAUSINGER József 1885-ben – e tekintetben igen ügyes.” A munkamegosztás tehát itt (is) nemzetiségi alapon történt.²⁹⁶ Később, századunkra ez az eltérő tudás fokozatosan kiegyenlített, de azért nyomokban végig megmaradt.

A XX. században a kolozsvári erdőigazgatóság területén is egyre nagyobb gondot okozott az *ipari munkalehetőségek kiszélesedése*. A topánfalvi erdőgondnok 1913-ban panaszkodott arra, hogy a Torda-Abrudbánya között épülő vasút a használható munkásokat elcsábította. Csak a gyengék és ügyetlenek maradtak az erdei munkánál.

A *kivándorlás* kérdése szintén 1913-ban a sárkányi és a strézakerci-sorai erdőgondnokságban vetődött fel. Ezekben a gondnokságokban ugyanis a szállítóeszközök hiányában szünetelt a fakitermelés, a környék lakossága nem talált munkát, így elindult Amerikába. Az erdőgondnokok tehát közvetlen összefüggést láttak a fakitermelés szüneteltetése és a kivándorlás között.

A fakitermelés idényjellegéből következett, hogy a bátrabb, erősebb munkások távoli, gyakran külföldi (romániai) faipari üzemekbe, vasútépítésekhez mentek, ahol az év nagyobb hányadában, illetve egész esztendőben kaptak munkát. Ezen a bajon a kolozsvári erdőigazgatóságban is a házi kezelés bevezetésével, az erdőgazdasági munkák egész évre történő széthúzásával próbáltak segíteni.

A házi kezelés szakmai, értékesítési megfontolásain túl a kolozsvári erdőigazgatóság 1913. évi tiszti értekezletén annak *társadalmi vetületével* is foglalkoztak. Megállapították, hogy „a házi kezelésben vezetett erdőgazdálkodás által egy rendkívül hatalmas eszköz állhat a magyar államnak rendelkezésére, mellyel a nemzetiségi vidéken hatalmának és akaratának súlyt és érvényt biztosíthat. Házilagos kezelés kapcsán az erdőgondnokságok akaratlanul is központjává és vezetőjévé válnak a körülöttük lakó népnek és a mindennapi kenyér, valamint a mindennapi érintkezés ezer és ezer szálaival oly szilárdul köthetik magukhoz a környékbeli nemzetiséget, hogy azt attól semmiféle rázkódtatás elszakítani nem lesz képes.”²⁹⁷ Ennek alapján kérték az erdőgondnokokat, hogy ne féljenek a házilagos kezelés ilyen jellegű feladataitól.

A *szászsebesi erdőhivatal* munkásviszonyainak áttekintésekor két dologra utalunk. Az egyik az ide is telepített német munkások mostoha körülményei. A Bisztra völgyében épített „munkásgyarmatra” eleinte minden anyagot csak málhás lovakkal lehetett felszállítani. A szekérút csak az 1870-es évek közepén került el.²⁹⁸ A másik megemlítendő pedig az, hogy a fakitermelési vállalkozók is dolgoztattak távoli vidékekről toborzott munkásokkal. A „Biebel” cég Almafatelepe felett 1902-ben krajnai és „rusznyák” (ruszin) munkásokat alkalmazott.²⁹⁹

A *Maros, Temes és Béga vidékének* munkaerőhelyzetét DIVALD Adolf 1868-ban elemezte. Megállapította, hogy az ottani lakosság nagyon csekély számban jelentkezik erdei munkára. Ráadásul ezt a csekély számot is befolyásolja a búzatermés. Ha gyenge volt a búzatermés, akkor sokan szorultak rá az erdei munkára, de kevesen adtak ki fára pénzt. Ha jó volt a termés, akkor lenne pénz favásárlásra is, de munkára jelentkező nem nagyon akad. Ilyen viszonyok mellett – érvelt DIVALD – nem lehet piacot kialakítani, mert a fakereskedők a fenti tényezőket nem vehetik figyelembe.

Megoldásként javasolta DIVALD a kincstári legelők és szántóföldek bérletét fakitermelési és fuvarozási szolgáltatáshoz kötni. (Ezt a rendszert ki is építették.) Végleges megoldásként pedig csak a telepítéseket, a népesség növelését látta, akik között fontos szerepet szánt az erdei munkában járatos székelyeknek.³⁰⁰

Több mint húsz évvel később, 1890-ben MAROSI Ferenc lényegében a DIVALD által leírt viszonyokat ismétli meg. MAROSI is úgy látta, hogy Lippa környékén a nép csak végső lehetőségként megy el az erdőbe dolgozni. Sőt, „ha a tengeri és szilvatermés jól jövedelmez, (a lakosság) a munkától észrevehetőleg tartózkodik.”³⁰¹

A fakitermelési vállalkozók a tölgyesek kihasználásához általában más vidékekről hoztak munkásokat, de az erdőművelési feladatokat a kincstárnak mindenképpen helyiekkel kellett megoldania. Ez nem volt könnyen keresztülvihető!

Például 1882-ben a temesvári erdőgondnokságban az erdőművelési munkák tervezésekor felhívták a figyelmet: „számba kell vennünk munkakerülő, polyglott népünket is” Temesvár környékén ráadásul a szőlőmunkák a napszámot igen-igen felverték, úgyhogy az erdősítésekhez megfelelő szófogadó (az „itteni napszamosok nem tűrik a sok parancsolgatást vagy megfeddést”), használható embereket nehezen találtak.³⁰²

Az 1880-as években a még teljesen új munkának számító gyéritek kivitelezésétől maguk az erdészek is nagyon tartottak. A munkacsoportokat úgy szervezték, hogy azokat a módosabb gazdák vezessék, őket tették ugyanis felelőssé a többiek munkájáért, az erdőben okozott esetleges károkért.³⁰³

A DIVALD által is szorgalmazott népességletelepítések egyáltalán nem oldották meg az erdőgazdaság munkaerő gondjait. A telepések ugyanis a megélhetésükhöz kaptak földterületet, amit művelni kellett. Így azok is csak legvégső esetben mentek el – jobbára fuvarozni – az államerdészethez.

A házi kezelés szorgalmazásakor az erdészek különösen tartottak a megfelelő munkaerő biztosításának nehézségeitől. Még ott, ahol évszázados hagyományai voltak a házi kezelésnek (például Máramarosban), ott is akadtak problémák, amelyek az 1910-es években csak növekedtek. A háború kitörése pedig a munkásviszonyokban is alapvető változásokat hozott. A háború előrehaladtával ugyanis egy-

re kevesebb munkás került az erdőgazdaságba, de az előírt tűzifatermelési, kiszállítási feladatoknak minden erdészeti egység igyekezett megfelelni. A házi kezelést ekkor ismételten átértékelték. Hiába vonta ugyanis házi kezelésbe a gazdaság az erdőkitermelést, ha nem volt elegendő munkása. Ugyanakkor a fakereskedőknek is hiába írták elő, hogy hová és mennyi fát szállítsanak, ha a munkát nem volt kivel elvégeztetniük. A kincstári erdőgazdaságok kaptak ugyan hadifoglyokat, de ez nekik minden korábbinál több gondot okozott. A *nagybányai főerdőhivatal* 1917 nyarán kelt levele tájékoztat a korabeli viszonyokról.

A nagybányai erdészeti egységben 1917-ben 37 hadifoglyot foglalkoztattak, akikkel nyáron a kincstári állatok számára kaszáltattak, szénát készítettek. (A közellátás biztosítása miatt ekkor már a kincstári erdőgazdaságok is egyre inkább az állattenyésztésre, illetve a közfogyasztási cikkek termesztésére voltak kényszerítve.) A főerdőhivatal vezetője leírja, hogy a foglyok elszállásolására épített barakkokat átépítették, a régi faanyagot leforrázták, „s bár az összes poloska így sem pusztult el, annyira mégis megapasztottak, hogy a barakkokban a tél folyamán a foglyok tartózkodása lehetővé vált.”

Az ágyneművel kapcsolatosan hiába jártak Budapesten és más vidéki városokban, pokrócot nem kaptak. Erre úgy döntöttek, hogy a nagybányai őszi vásáron halinát vásárolnak, amiből ezután kiszabták a szükséges pokrócokat. Fehérneműt és felsőruházati cikkeket viszont sehol sem kaptak. Kérték a foglyok kihelyezését intéző katonai parancsnokságot, hogy valamilyen ruhát utaljon ki, mert „a tél folyamán a foglyok ruha nélkül maradnak.”

Az élelmezéssel is gondok voltak. Korábban központi elosztásból kaptak szárított halat, amit a – jórészt orosz – hadifoglyok szívesen ettek, de 1917-ben a főerdőhivatalnak már halat nem utaltak ki. Így az erdészek birkát vettek, és hetente kétszer azt vágtak, hogy a munkások ne maradjanak hús nélkül. Reggelire korábban tejet is vettek, de a marhahús iránti nagy kereslet, illetve a takarmányhiány miatt a környező községek állományát levágták, így reggelire csak „rántáslevest” tudtak adni a foglyoknak és az őket őrző katonáknak. A főerdőhivatal viszont elegendő burgonyát, babot és káposztát tudott termelni, úgyhogy ezekkel próbálták az élelmezést megoldani.

A hadifoglyok kereseti viszonyairól még azt is tudjuk, hogy 1917 november 1-jétől napi 30–50 fillér volt a minimálbérük, tíz nap alatt 25 koronánál többet viszont nem kereshettek. Egyébként pedig a vidéken szokásban lévő napszámot kapták, amelyet tizenöt naponként kellett nekik kifizetni. (A napszám ekkor már helyenként 10 K volt, de természetesen a napszamosok nem kaptak teljes ellátást.)

A nagybányai főerdőhivatalnak nem is foglyokra, hanem inkább az őrzésükre kirendelt katonákra volt panasza. Az örök lázongtak az élelmezés miatt, sőt gyakran olyan fegyelmetlenségeket követtek el, hogy lecsillapításukra csendőroket kellett kivezényelni.

Az orosz hadifoglyokat általában a mezőgazdasági jellegű munkákban ügyesebbnek tartottak, mint az erdőgazdaságban. Ennek ellenére például Zalánán tűzifát termeltek, vagy Marosborsa környékén az anyagmozgatásba is beletanultak.³⁰⁴

A közellátás biztosítását, az előírt tüzi- és épületfa kitermeléseket természetesen a hadifoglyok munkába állításával sem sikerült biztosítani. Ennek tudható be az az 1918. évi állapot, amikor a máramarosi épületfát központilag kellett elosztani. S ennek következménye lett az is, hogy egyre inkább a közelebbi, települések körüli erdőket kezdték vágni, hogy azután 1918 őszén-telén teljes legyen a kaosz.

Összefoglalásként ismételten megemlíjtük, hogy a kiegyezés után az erdőkincstár a korábbi időből „örökölt” állandó munkásokat. Ők jelentették a biztonságot azokon a területeken, ahol kezdettől fogva házi kezeléssel folyt a gazdálkodás. A munkadíjon kívül adott kedvezmények a XX. században ugyan viszonylagosan csökkentek, de egészen a háborúig elegendő számú munkás dolgozott a kincstárnál. Az időszakos munkavégzőkből viszont helyenként és időnként hiányok mutatkoztak. Egyik helyen az ipari munka, máshol az otthoni gazdaság, illetve az általános elmaradottság akadályozta a vidék lakosainak erdészeti munkába vonását. Így érthető, hogy az erdészek nagyon tartottak a házi kezeléstől, mert akkor minden munkára nekik kellett volna munkást biztosítaniuk.

Máramaros példáján láthattuk, hogy egy vidék általános viszonyainak megváltoztatásához nem volt elegendő az erdőkincstár. A fakitermelések, erdei munkák időnkénti beszüntetése viszont komoly zavarokat okozhatott, sőt a kivándorlást is ösztönözhetette. Ezért az erdészeti munkák tervezése ebből a szempontból is nagy felelőséget jelentett.

2.10.2 Szolgálati viszonyok

A kiegyezés után kiépülő államerdészeti szervezet a korábinál nagyobb hangsúlyt helyezett a gazdálkodás emberi feltételeire. Ez mennyiségi és minőségi változást is eredményezett, hiszen a kincstári erdők jövedelmezőségét csak hozzáértő személyzet alkalmazásával lehetett fokozni. Abban, hogy az erdészek ne a központi utasítások végrehajtói, hanem önálló, felelősséggel alkotó emberek legyenek, nagy szerepe volt DIVALD Adolf állásfoglalásának. DIVALD az államerdők felmérése, bejárása során ugyanis áttekintette az erdőtisztek és altisztek helyzetét is. A változtatásra tett javaslatai több csoportba sorolhatók, amelyek közül itt a legfontosabbakat tekintjük át.

A kor követelményeinek megfelelő, alkotó jellegű erdőtisztek működésének legelső gátját DIVALD a *szervezeti kérdésekben* látta. A korábban kincstári jószágigazgatósági kezelés alatt álló birtokokon kettős irányítás volt: az egység élén erdőmester és számtartó állt. DIVALD javaslatára ezt megszüntették. Önálló, erdőt nem kezelő jószágigazgatóságokat alakítottak. A szintén függetlenné váló erdőhivatalok (-gondnokságok) pedig megkapták az erdőhöz kapcsolódó, oda beékelte mezőgazdasági területek kezelését.³⁰⁵ A korábban bányagazgatói kezelés alatt álló erdőket szintén elválasztották, mert a bányagazgatók legjobb akaratuk mellett sem tudtak az erdőkkel kellő alapaossággal foglalkozni. (Ennek pénzügyi következményeire már utaltunk.) Az erdészeti igazgatáshoz került a bányagazgatóság mezőgazdasági területe is, az erdészek tehát itt is némi szántó- és legelőterületet is kezeltek.³⁰⁶

DIVALD igyekezett az erdőtisztek *irodai munkáját csökkenteni*. Az önkényuralom éveire jellemző „sok haszontalan írás” helyett DIVALD csak egy egyszerű levelezőkönyv rendszeresítését javasolta, amely könyvben az erdőtisztek csak távirati stílusban rögzítenék a szükséges intézkedéseket. Úgy látta ugyanis, hogy az irodai feladatok sokasága miatt az erdőtisztek *nem járnak az erdőben*, a kinti viszonyokról csak az erdőőrök elmondása alapján tájékozódnak. Az erdőőrök azonban nem mindig tudják a dolgokat szabatosan előadni, amit az erdőtiszt – az irodában ülve – nem is tud saját ismeretekkel kiegészíteni. Az erdőtiszt ezeknek az információknak a birtokában írja a felettes hatóságoknak szóló jelentéseket, amiket azután sokszor

újabb jelentésekkel pontosít. Időközben ugyanis más erdőőröktől esetleg újabb részleteket tud meg, tehát igyekszik az első jelentését pontosítani. Az erdőtiszt tehát – vélte DIVALD – az írástudatlan erdővédek íródeákává válik. Tessék az erdőben, a helyszínen intézkedni, az irodai munkákat pedig egyszerűsíteni! DIVALD szerint az erdőtiszteknek elegendő egyetlen szolgálati jegyzőkönyvet vezetni, amelyet mind a beosztottak, mind a felettes hatóságok intézkedési dokumentumnak fogadhatnak el. Ezzel az irodából irodába írt jelentéseket ki lehet küszöbölni.³⁰⁷

Ha az egyszerű intézkedési könyveket nem is vezették be, az önkényuralom utáni években mégis csökkentették az adminisztrációt. A növekvő erdészeti feladatok azonban ismét több írásbeli munkát követeltek, amelyek az erdőtiszteket továbbra is az irodához kötötték.

DIVALD a házi kezelés megszüntetését azért is szorgalmazta, mert így az erdész megszabadul a pénzkezelés zömétől. Az erdőtiszteket ugyanis a munkabérfizetés és a bérrel kapcsolatos elszámolások is terhelték. Ráadásul ebben a kérdésekben az erdész anyagi felelősséggel tartozik, tehát inkább erre összpontosít – vélte DIVALD –, mint a kerületébe eső erdőkre. Ha a munkásokat vállalkozók fogadják fel és fizetik, akkor az erdészek többet tartózkodhatnak az erdőben.³⁰⁸

Amikor századunkban újra a házi kezelés került előtérbe, az erdészek éppen a pénzkezeléssel járó felelősség miatt sem lelkesedtek érte. Igaz, az 1900-as évek elején egy-egy erdőtiszthez már irodai alkalmazottakat és műszaki segédzemélyzetet is rendeltek, akik a könyvelési feladatokban is részt vettek, de a felelősség továbbra is az erdészé volt.

DIVALD nagyon határozottan és kitartóan harcolt az erdőtiszti személyzet munkájának megfelelő *anyagi elismeréséért*. Az erdőmesterek, tehát a legnagyobb beosztásban lévő erdőtisztek 850–950 fontos évi fizetését látva, leszögezte: „tehetséges ember nem igen érezhet vágyat és erdészeti pályára lépni, aki pedig már egyszer rajta van, nyomorral küzd és ha családos ember, éjjel nappal aggódva kell gondolkoznia gyermekei sorsa fölött, kiket nevelteni nem képes, s a kiknek ha meghal, gyakran annyit sem hagytak, a miből eltemetni lehessen.”³⁰⁹

Ráadásul a gyenge kereseti lehetőség a munka minőségének rovására is megy. „Nézetem szerint – írta DIVALD – ugyanis csak oly tisztviselőiből várható az, hogy hivatalának teljes buzgalommal szentelje minden erejét, az ki nem kénytelen folyvást nyomorral és pénzbeli zavarokkal küzdeni, melyek a kedélyt izgatottságban tartják és az elmetehetséget megszüntetik, a gyengébbeket pedig még a becsület útjáról is leterelik.”

DIVALD felhívta arra is a figyelmet, hogy ilyen viszonyok mellett tehetséges emberek nem választják az erdőszpályát. Más felsőoktatási intézmények elvégzése után ugyanis kényelmesebb és anyagilag jobban megbecsült szolgálat vár rájuk. DIVALD kortársai között legvilágosabban látta, hogy „ha kifogástalan becsületességgel párosult ész, értelmet és szakképzettséget nem fognak elegendő mennyiségben gazdaságunkba ruházni, akkor a befektetett pénz is veszendőbe megy, és minden törekvésünk egy jobb jövő felé meddőnek fog bizonyulni.”³¹⁰

Az erdőtisztek fizetése egyébként – anélkül, hogy a korszak rangfokozataiba, név- és címhasználatába belemélyednénk – részben készpénz, részben természetbeni volt. A tényleges fizetés 15%-át szálláspénzül kapták (ha nem adtak nekik szolgálati lakást) és illetményfát kaptak. Ez utóbbi értékét a majdani nyugdíjba beleszámították, de nem számították bele az illetményföld haszonélvezetét, illetve annak megváltását. Sóilletményt is kaptak, továbbá lótartási (utazási) átalányt, irodai átalányt és a hivatalszolgára vonatkozó átalányt. Ez utóbbit az erdőtiszt saját belátása szerint fogadhatta fel, így nem is tekintették állandó, nyugalomra jogosult kincstári szolgálatnak. Fontos még megjegyeznünk, hogy az erdőtisztek a tisztvi óvadékot (fizetésük 2/3-át) is letették.³¹¹

DIVALD törekvései az államerdészeti igazgatás fokozatos kiépülésével, majd az 1879. évi erdőtörvény által felgyorsított folyamatok eredményeképpen részben megvalósultak. Egyre több fiatal került a selmeczi akadémiára, akik közül a tehetségesebbeket, rátermettebbeket a kincstár már a tanuló évek alatt ösztöndíjakkal, egyéb juttatásokkal támogatta.

Az általános erdélyi erdészeti viszonyok láttán azonban ILLÉS Nándor, selmeczi tanár, még 1869-ben megfogalmazta: Az Erdélyben szolgáló erdőtiszteket előbb a Felvidéken kellene alkalmazni. „Ott

legalább látnának korszerű erdőgazdálkodást, abban némi gyakorlatot szerezhetnének, és Erdélybe kerülve talán maguk is a modernizáción lennének.”³¹²

Igaz, Erdély erdőgazdasági viszonyai évtizedekig nem versenyezhetek például a Garam mentén kiépült kincstári gazdálkodással, de a századfordulóra a különbség jelentősen csökkent. A belterjesebbé váló erdőgazdálkodás természetesen az erdőtiszti személyzet szaporításával, azaz erdőgondnokságok számának növelésével járt.

A gazdálkodás alapegységei ugyanis az *erdőgondnokságok* voltak. Ennek a 6–12 ezer hektáros üzemnek az élén főerdészek vagy erdészek álltak. Erdőtiszti beosztásukat pályázat alapján nyerték el. Az erdőhatóság (erdőigazgatóság, főerdőhivatal, erdőhivatal) főnökétől általában kiterjedt hatáskörre kaptak megbízást. Ők alkalmazták az altiszteket (erdőőröket), erdővédeket, állandó erdőmunkásokat és a gondnokságban dolgozó valamennyi erdei munkást. A gondnokság nevében szerződéseket kötöttek, bérkifizetéseket végeztek, legfőképpen pedig az erdőgondnokság szakmai vezetését látták el.

Munkájukat esetenként erdészjelöltek és -gyakornokok, illetve műszaki díjnokok segítették. Ez utóbbiak még nem államvizsgáztak, hanem a vizsga letételéhez szükséges kétéves gyakorlatot szerezték meg az erdőgondnokságban. Az erdőgondnok időnként vagy állandó jelleggel *altisztet* is berendelhetett irodai munkára, de az akadémiaát végzettek számának növekedésével erre egyre kevésbé volt szükség.³¹³

Az erdőgondnok a gondnokság székhelyén lakott, illetve a gondnokság irodáit a szolgálati lakásban alakították ki. Esetenként egy községben több erdőgondnoki lakás is volt. Például Görgény-szentimrén a mocsári, az iszticsói és laposnyai erdőgondnok lakott, mert nem tudtak nekik az erdőkhöz közelebb lakást biztosítani. „De ha volna is kint alkalmas lakás – vélekedett PAUSINGER József 1885-ben –, mégsem lehetne egy művelt embertől azt követelni, hogy családjával együtt egész életét minden közlekedéstől elzárt erdőben töltsé.”³¹⁴

Az erdőtiszteket 10 éves, megszakítás nélküli szolgálat után illette meg az állami nyugellátás, amelynek mértéke 40 évi szolgálatot követően érte el a maximumot. Az erdőtiszti özvegyekről, atyátlan árvákról szintén az állam gondoskodott, de erre alapítványt is tartot-

tak fent. A mindentől távol fekvő erdőgondnokságok székhelyén természetesen az erdőtisztek gyermekeinek iskoláztatása is komoly nehézséget jelentett. Ezt az állam kimondottan az erdészek gyermekei nevelésére létrejött intézetekkel segítette, sőt századunkban már gyermeküdülőt is létesítettek.³¹⁵

Az erdőgondnokok napi munkájában meghatározó szerepük volt az *altiszteknek*. Ők erdőgondnokságonként hárman-négyen, a legtöbb esetben azonban nyolcan-tízen voltak. Védkerületük általában 500-tól 2500 hektárig terjedt.

Az altisztek szolgálati viszonyainak, fizetésének javításáért is leghelőször DIVALD emelt szót. Kimutatásaival ugyanis bebizonyította, hogy az altisztek jövedelme alig éri el a napszamosok bérét. Ezért az altiszti hivatalt – vélekedett DIVALD – csak úgy tudják ellátni, ha bérükbe hallgatólagosan a lopást is beleszámítják. Így aztán igazán nem lehet tőlük fegyelmet, a gazdálkodás valódi érdekeit megkívánó munkát elvárni.³¹⁶

DIVALD javaslatára a kincstári altisztek szolgálati viszonyait is rendezték, járandóságukat emelték. Ugyanakkor fokozatosan megkívánták a szakképzettséget is. (Korábban főleg a katonaságtól leszerelt altiszteket vettek fel erdőőröknek.)³¹⁷ Az 1879. évi törvényben előírták számukra az erdőőri szakvizsga letételét (37. §). Erre először csak a gyakorlatban, illetve házilag, valamelyik erdőtiszt vezetésével készültek, később pedig az erdőőri szakiskolákat végezték el.

Az államerdészeti szolgálatba belépőktől megkívánták – a kolozsvári erdőigazgatóság 1893. évi hirdetménye alapján –, hogy azok igazolják „erős és ép testalkatúkat, jó látó, beszélő és halló képességüket kincstári erdészeti orvos, vármegyei főorvos vagy honvéd törzsorvos által kiállított bizonyítvánnyal, valamint életkoruk és illetőségükről tanúskodó anyakönyvi kivonattal, továbbá a hivatalos magyar nyelvnek szóban és írásban való tökéletes bírását igazoló okmányokkal.”³¹⁸

Az erdőőröknek ugyanis fokozott fizikai és idegi megterhelést jelentett nemcsak a gazdasági munkák irányítása, hanem a védőszolgálat ellátása is. Példaképpen a lippai főerdőhivatal 1908. évi részletes jelentéséből idézünk, amelyben az elharapódzott támadásokról számoltak be.³¹⁹

A minisztériumba eljuttatott levelükben legújabb esetként írták le, hogy két, dorgosi erdőgondnoksághoz tartozó erdőőr Petirsben (Petercse) lévő lakásának ablakán ismeretlen tettesek többször is belöttek. Csupán szerencsés véletlennek tulajdonítható – írták –, hogy az éjjeli merényleteknek sem a nevezett erdőőrök, sem családtagjaik nem estek áldozatul. Ilyen helyzetben viszont az erdőőrök nem tudják szolgáltatukat ellátni, kérik áthelyezésüket, amit a főerdőhivatal is támogat.

A főerdőhivatal területén azonban 1908-ban már annyira megszorodtak az erdőőrök elleni merényletek, hogy belügyminiszteri intézkedést kértek. Elősorolták például, hogy az egyik Krassó-Szövény megyei községben az orvvadászok rálöttek az erdőőrré és a segéderdőőrré, akik megsérültek, de a tüzet viszonzták. Így ismerik a tetteseket is, akik szintén megsérültek. A hatóságok azonban felelősségre még mindig nem vonták őket. Különösen kiéleződött a helyzet a már említett Petirs községben, ahol maga a pópa vásárolja a lőport és osztogatja a falusiaknak. Sőt, az egyik tettenérés alkalmával a pópa lőtt az erdőőrökre, majd elfutott a társai után. Az erdőőrök viszont bűnjelként megtalálták a futás közben elhagyott papi kalapját. Mindezek ellenére nem vonták sem a pópát, sem a bűntársait szándékos emberölés kísérlete miatt felelősségre, mert nem láttak elegendő bizonyítékot arra, hogy a pópa valóban az erdőőrökre lőtt. Ilyen eljárásokkal – vélte a főerdőhivatal – a kincstár csak felesleges költségre veri magát (mert az eljárási díjat neki kellett állnia), az erdőőrök meg gúny tárgyai lesznek a saját falujukban.

Tovább folytatva az erdőőrök ellen elkövetett erőszakos cselekmények felsorolását, a főerdőhivatal a kalodvai erdőgondnokság egyik erdőőrének megtámadását is leírta. Az erdőőr fatolvajokat fogott meg, akik közül az egyik őt fejszével megsebesítette. Az elkövető ellen a vádat mégis elejtették, mert állítólag epilepsziás.

Végül legmegrendítőbbnek a temesillédsi erdőőr esetét írták le, akit a vadászok az erdőn „keresztüllöttek”, s „sérülése folytán gyámtalan özvegye és három kiskorú gyermeke visszahagyásával... elhunyt.”

Mindezek elősorolásával a lippai főerdőhivatal kérte, hogy a petirsi lakosoknak – mivel szolidárisak a vadorzókkal – a továbbiakban ne adhasson ki erdei legelőt és hullfát. Ugyanakkor a földművelés-

ügyi miniszter közbenjárását kérte a belügyminiszternél azért, hogy a „jogállamban nem tűrhető viszonyokat” kivételes intézkedésekkel szüntesse meg. Annál is inkább, mert ezek a körülmények „az erdővédelmi szolgálat teljes megsemmisülését fogják eredményezni.” Mindenesetre még néhány hasonló tragédiának kellett bekövetkeznie, hogy az érintett vidéken a belügyminiszter 1909-ben egy csendőrkülönítményt állítson fel.

Az altiszteket is *nyugellátás*, illetve a családot özvegyi és árvaellátás illette meg. Az erdőőröknek fokozottan szükségük volt a *szolgálati lakás* megfelelő megoldására, mert a falusi bérlakások „révén a lakossággal némileg függő helyzetbe” kerültek. Ezt pedig az államerdészet mindenképpen szeretne volna elkerülni.³²⁰

Többször okozott gondot az *erdőőri egyenruha* elkészíttetése. A kolozsvári erdőigazgatóság részére például egy kolozsvári szabó varrta az egyenruhákat. Az erdőőrök azonban elégedetlenek voltak a munkájával, úgyhogy inkább a posztót kérték volna, amiből maguk varratták volna meg a ruhát. Az erdőigazgatóság ehhez az 1889. évi kéréshez azonban nem járult hozzá, de „elhatározottat a szabót meginteni, hogy jó munkát és azt pontosan teljesítse, mert különben az erdőőri egyenruha készítésével más szabó fog megbizatni.”³²¹

Az erdőőrök segítségére *erdőlegények*, *-suhanok* voltak, akiket egy-egy munka közvetlen irányításával, esetleg védelmi feladatok megoldásával bíztak meg. Az erdőgondnokságok századunkban – a belterjes erdő-, legelő- és havaskezelésre hivatkozva – általában az altiszti létszám emelését kérték. Ezt jórészt indokoltnak is tarthatjuk, mert a nehéz közlekedési lehetőségek mellett több munkahelyen is ott lenni, netán fatolvajokat is figyelni, meglehetősen nagy feladatot adott. Ebben a munkában az útkaparók és egyéb kincstári alkalmazottak ünnepnap, illetve téli besegítése komoly tehermentesítést nem jelentett.³²²

Mind az erdőtisztek, mind az altisztek esetében fontos szempont volt a *nyelvismeret*. A selmeczi akadémiát 1867-ben magyarosították, és az erdészeti szolgálat nyelve is tulajdonképpen egyik napról a másikra magyar lett. Az erdészek jelentős része azonban még évtizedekig kötődött a német szakirodalomhoz, a német nyelvű üzemtervekből, szolgálati utasításokból dolgozott. Később, a századfordulón erdőtiszti álláshoz jutó fiatalok ugyan már a szakismereteket magya-

rul sajátították el, de középiskoláik, selmeci éveik és a katonaság révén szintén a német nyelvvel kerültek kapcsolatba. A komolyabb felkészültségűek tanulmányúttjai, tudományos és egyesületi kapcsolatai szintén a német nyelvű tartományokhoz, országokhoz kapcsolódtak. Az erdőgondnoki beosztás elnyeréséhez viszont nem volt elegendő a magyar és a német nyelv, hanem az illető vidék nemzeti-ségének nyelvét is legalább szóban ismerni kellett. Hiszen a mindennapi érintkezés mellett a legegyszerűbb szerződéseket, munkamegállapodásokat is meg kellett az illető munkás (bérlő stb.) anyanyelvén magyarázni. Ebben az erdőtiszt segítségére voltak az altisztek is, akikből szintén megkövetelték az illető vidéken lakó nemzeti-ség nyelvének ismeretét.

Az erdőtisztek minősítésének is fontos pontja volt a nyelvismeret. A magyar és német mellett a minisztérium mindig kíváncsi volt arra is, hogy az illető mely nemzetiségek nyelvét ismeri, mert a pályázatoknál, áthelyezéseknél ez döntő lehetett. Ugyanakkor a nyelvismeret követelménye magyarázatul szolgál arra is, miért nem valósulhatott meg tömegesen az ILLÉS Nándor által szorgalmazott felvidéki előgyakorlat, majd erdélyi szolgálat. Kevés volt ugyanis az olyan erdőtiszt, aki két-három nemzetiség nyelvét ismerte volna. Így aki családi környezete révén, illetve erdélyi gyakornokoskodása során elsajátította a román vagy ruszin nyelvet, elsősorban az pályázhatott sikerrel erdélyi állásra, s elesett a felvidéki (délvidéki, horvátországi stb.) lehetőségektől.

*A kincstári erdőtisztek és altisztek jogállása, illetménye és egyéb viszonyai a XX. században szinte évről évre megoldandó kérdésként merült fel.*³²³ Tárgyunkhoz nem tartozik, csak jelezzük, hogy a törekvések célja a többi állami tisztviselővel egyenlő elbírálás, egyenlő kereseti feltételek kivívása volt. A DIVALD által a kiegyezés után kivívott, a többi állami tisztviselőhöz közelítő állapot időközben ugyanis egyre jobban elveszett. A természetbeli járandóságokkal és egyéb, nem pénzbeli fizetésekkel kiegészített illetmény helyett az erdészek is szerették volna minden tekintetben a városi tisztviselők fizetési viszonyait megközelíteni.

A városi tisztviselőkhöz legközelebb az erdészeti egységek, *erdőhatóságok* (erdőhivatalok, főerdőhivatalok és erdőigazgatóságok) alkalmazottai álltak. A hivatal elhelyezkedéséből és a benti munkából

következően ők már csaknem a teljesen városi tisztviselőknek számítottak. Az erdőhatóságok központjában dolgoztak általában a legfelkészültebb műszaki szakemberek, akik az utak építésének, vízfogók létesítésének stb. tervezését végezték. Itt volt a számviteli, pénzügyi központ is, illetve a megfelelő adatnyilvántartás, erdőtörzskönyvek, üzemtervek. Az erdészeti egység teljes szakmai és pénzügyi irányítását – minisztériumi jóváhagyással – az erdőigazgató (hivatalfőnök, főerdőhivatal-főnök) látta el. Ő volt a személyzeti ügyek felelőse is, aki évente felterjesztette a minisztériumba az összes erdőtiszt minősítési lapját. Ennek különösen a káderutánpótlásban, a fővárosi, minisztériumi helyek betöltésében volt jelentősége. Minisztériumi szolgálatra ugyanis csak a legjobb minősítési lappal lehetett bekerülni, az erdőgondnokságokból (ritkábban), az erdőhivatalokból, tehát általában államerdészeti szolgálatból. Az állam által támogatott külföldi tanulmányutakra, egy-egy erdészeti kérdés külhoni vizsgálatára is általában a kincstári erdőtisztek közül választottak résztvevőket.

Az erdőgondnokok elzárt, erdőhöz és apró településhez kötött, gyakran egyhangú világában és az erdészeti egységek szigorú, hierarchikus rendjében feloldódást, ünnepet jelentett az *egyesületi élet*. Az 1866-ban alakult Országos Erdészeti Egyesület (OEE) rendezvényeinek összeállításában jelentős szerepet vállaltak az erdélyi kincstári erdészek is. Így az évenként megtartott vándorgyűlésre több alkalommal Erdélyben került sor. Az OEE 1872. évi tordai közgyűlés alkalmával a résztvevők foglalkoztak az erdélyi kincstári erdőgazdálkodással is. Megállapították, hogy „az Erdélyben lévő kincstári erdőségeknek a múlt rendszer alatt elhanyagolt gazdasági ügye éppen olyan élénk és életerős fejlődésnek indult, mint a mennyire hátramaradott volt, s hogy rövid időn egyike leend a szaktekintetben legelsőbb rendű belterjes erdőgazdaságoknak, s hogy az egyesület és valamennyi tagja a most munkálatban lévő kezelési és szállítási építmények czélszerű alkalmazásáról s az összes beruházási költségek productiv felhasználásáról kétségtelen és örvendetes meggyőződést szerzett.”³²⁴

Az OEE 1880. évi mehádiai közgyűlése alkalmával az egyik fő látványosságot a bálinci tölgyerdők jelentették. A megérkezőket taracklövés üdvözölte, majd az erdei utak mellett kigyulladtak a bengáli tüzek. A közgyűlés résztvevői fél órát haladtak a vakító tüzek

között, a sötét tölgyesek árnyékában, majd az út végén diadalív, rajta lángbetűkkel: „Éljen a magyar erdészet!” (A vendéglátásról természetesen itt is a „Baiersdorf és Biach” cég gondoskodott.) A „békebeli” hangulatot, a ritkán, legfeljebb közgyűlések alkalmával találkozó szaktársak örömét az ilyen külsőségek csak fokozták.³²⁵ Erősítették a kari összetartozás, a szakmai barátság érzését.

A XX. században az érdekek, a helyi szempontok egyre jobban kidomborodtak az egyesületi életben is. Az Országos Erdészeti Egyesület egész Magyarországra kiterjedő szervezete mellett vidékünkön 1906-ban megalakult az Arad-, Temes-, Déva- Lugosvidéki Erdészeti Egyesület. Munkájában a kincstári erdészek is jelentős szerepet vállaltak, hiszen a választmányinak tagja volt a vadászerdei erdőőrni szakiskola igazgatója, TÖRÖK Sándor.

Az ő szerkesztésében jelent meg 1907-től Az Erdő című lap, amely „kisebb erdők kezelői, erdészeti altisztek és erdőőrök és vadőrök részére” készült. A lap mindenekelőtt jelzi az altiszti személyzet művelődésének, szakmai továbbképzésének és nem utolsósorban érdekképviseletének igényét.³²⁶

Összefoglalásként ismételten utalunk arra, hogy a kincstári erdőgazdálkodás korszerűsítésének, a kor követelményeinek megfelelő képzése csak képzett, megbecsült, a feladatokat önállóan megoldani tudó erdőtiszteket és -altiszteket kívánt. A szervezeti változásokat néhány év alatt végre tudták hajtani, a szakemberigényt viszont csak évtizedek során lehetett kielégíteni. A szakmai feladatokon kívül az erdészek ugyanakkor komoly társadalmi küldetést is igyekeztek betölteni, amit BEDŐ Albert a millennium évében „A magyar erdész nemzeti hivatása” címmel így fogalmazott meg: Jó erdész csak az lehet, „a ki azoknak a faluknak, községeknek, telepeknek s általában annak a népnek, melynek körében él, minden fajbeli vagy vallási különbség nélkül, gondos atyja, jóakaró tanácsadója, útmutatója s jogosult igaz érdekeinek védelmezője is kíván lenni, a ki ezért még a hála egyszerű köszönését sem várja.”³²⁷ Hogy ennek Erdély kincstári erdészei milyen mértékben feleltek meg, iratokkal, okmányokkal bizonyítani nem tudjuk. A lakosságot közvetlenül érintő következő két téma áttekintésével viszont szeretnénk közelebb jutni a BEDŐ Albert által felvázolt követelmények megvalósíthatóságának kérdéséhez.